

Slovenská dráma po roku 1945

Slovenská dráma po roku 1945 nadväzovala na medzivojnovú drámu /najmä na tvorbu J.Barča-Ivana/. V 50.rokoch sa do popredia dostávajú komédie a veselohry.

V 60.rokoch v období kritiky kultu osobnosti okrem tradičných socialisticko-realistických diel vznikajú nové nielen obsahom, ale i formou.

Prvými autormi, ktorí na Slovensku realizovali naozaj originálnu podobu absurdnej dramatiky, boli dvaja komici a klauni Milan Lasica Július Satinský. Svoje vystúpenia pripravovali sprvu ako študenti na konci 50.rokov, boli to kabaretné scény v bratislavskej Tatra revue. Neskôr robili komponované celovečerné predstavenia. V roku 1968 sa pripojili k Divadlu na korze a na jeho javisku uvádzali svoj Večer pre dvoch, Soirée a Radostnú správu. Neboli to však divadelné hry v tradičnom slova zmysle, ale predstavenia zložené z dialógov, krátkych scénok, kabaretných kompletov.

V 70.rokoch v období konsolidácie sa mnohí autori odmlčali. Vznikali priemerné i podpriemerné diela.

Ján Solovič bol známy televíznym spracovaním hry *Občianska trilógia* o živote rodiny zidealizovanej postavy rušňovodiča Tomáša Benedika, bývalého partizána, vzorného pracovníka. Hra má tri časti *Meridián, Strieborný jaguár, Zlatý dážď*.

Niektorí autori sa nevyhýbali experimentovaniu a na javisko sa dostávajú O. Záhradník, L. Feldek, ale aj autori divadla malých foriem S. Štepka, M. Lasica, J. Satinský.

80. roky predstavujú nástup satiry – Štepka a vznik avantgardných autorských divadiel – Stoka, GunaGu. Autori sa orientujú na otázky etiky súčasného človeka a spoločnosti.

Peter Karvaš počas SNP pôsobil v Slobodnom slov. vysielaci, po roku 1970 nesmel publikovať, pretože odsúdil vstup spojeneckých vojsk roku 1968. Jeho hru *Polnočná omša* kritika označila za „znesvätenie ideálov Povstania“. Autorovi však išlo o vyjadrenie ideálov ľudskosti a spolupatričnosti. Vystupuje proti malomeštiactvu ako nepriateľovi každého pokroku, proti egoizmu, závisti i proti fašizmu.

Najlepšie sú jeho hry z 2.polovice 60.rokov – *Veľká parochňa* formou grotesky s črtami absurdity hovorí o súperení holohlavých s vlasatými. Generál viní holohlavých z nedostatkov v krajine a nastáva diktatúra vlasatých. Holohlaví sa vzbúria a vystriedajú jednu totalitu druhou. Autor odsúdil každé násilie, nielen fašizmus, ale aj nadradenosť a podceňovanie, ktoré vedie k diskriminácii každého druhu. Hra *Absolútny zákaz* je ovplyvnená absurdným divadlom. Jej absurdnosť však nespočíva vo využívaní umeleckých postupov absurdného divadla, ale v absurdnosti spoločensko-politických pomerov. V hre je základným motívom absurdné úradné nariadenie – zákaz dívať sa z okna. Autor chcel ňou dokázať, že celá ľudská spoločenská činnosť bola „znemožňovaná a nemožná“.

Po premiére a niekoľkých reprízach 1969 nasledoval „absolútny zákaz“ pre autora na 20 rokov.

Ivan Bukovčan pôsobil ako dramaturg Českosl. štátneho filmu v Bratislave, písal scenáre – *Medená veža, Orlie pierko, Stratená dolina*. Ústrednou témou jeho hier je problematika stroskotávania ideálov. V hre *Pštroší večierok* stretnutie spolužiakov po 25 rokoch umožňuje konfrontovať mladistvé ambície so skutočnosťou. Napríklad z obavy o vlastné postavenie a pohodlnosti nedokázali pomôcť bývalému profesorovi, ktorý bol nespravodlivo obvinený.

Dráma /v dvoch dejstvách/ Kým kohút nezaspieva s prvkami existencializmu patrí k dielam s protivojnovou témou. Dej sa odohráva počas jedinej novembrovej noci roku 1944 po potlačení SNP v mestečku okupovanom Nemcami. Desať rukojemníkov sa ocitne v ohrození života za zavraždenie nemeckého vojaka / v duchu zásady. za jedného desiatí/.

Okolnosť, že medzi nimi sú ľudia rozličného pohlavia, veku a pôvodu, umožňuje autorovi individualizovať charaktery.

Medzi zadržanými sa stupňuje napätie a nervozita. Všetci majú strach, sú zúfalí, dúfajú že im pomôže Fischl /obchodník s drevom, pôvodom Nemeč, u neho býva nemecký veliteľ/. Jedine Tulák tomu neverí, jeho názory na okupantov a ich prisluhovačov sú nekompromisné, nemá žiadne ilúzie a nazdáva sa, že bude lepšie, ako sa namiesto falošnej nádeje pripraví na smrť. Po polnoci major zmenil rozhodnutie. Pretože zabitý nemecký vojak bol opitý, potrestá len jedného z rukojemníkov. O tom, kto to bude, sa však musia rozhodnúť oni sami. Situácia sa zdramatizuje, vyhroť, napätie medzi postavami sa blíži k vrcholu. Uhrík a Šustek navrhujú, aby obeť vybrali podľa veku /naznačujú, že Starec už žil dosť a mohol by sa za nich obetovať/ alebo podľa spoločenského postavenia /život prostitútky má určite menšiu hodnotu ako ich/. Učiteľ Tomko zhrozene sleduje, ako mení ľudí strach o život, ako ich pripravuje o ľudskosť. Ondrej, aby ochránil Fanku, chce sa dobrovoľne prihlásiť. Je sklamaný ľuďmi „chce byť človekom, nie handrou.“ Tulák navrhuje, aby veliteľov návrh odmietli, veď človek má iba jedinú šancu proti násiliu – zachovať si dôstojnosť a svoju ľudskú tvár. Uhrík a Šustek nechápu, že ak sami vyberú jedného zo svojich radov, všetci deväť sa stanú jeho vrahmi. Uhrík vyprovokovaný ostrými slovami Tuláka vytiahne britvu a zabije ho.

Fischl donesie kľúč od pivnice, jeden si má otvoriť dvere, vyjsť von /je jasné, že dotyčného zastrelia/ a ostatní deväť budú slobodní. Dozvie sa, že Tulák je mŕtvý, týmto je splnená podmienka, ale tí, ktorí si zachovali ľudskú tvár sa nechcú stať spolupáchateľmi Uhríka, nechcú si za takúto cenu zachrániť život. Odmietajú toto riešenie. Starec pripomenie Uhríkovi, že aj Judáš spáchal po svojej zrade samovraždu. Z pivnice vybehne nakoniec Uhrík, ktorý neunesie ťarchu viny.

Situácia v druhom dejstve jasne postavy polarizuje /delí na charakterné a bezcharakterné/ a odhaľuje, kto je kto. Hrou sa tiahne biblický motív Judášovej zrady a trojnásobného Petrovho zapretia Krista.

Postmoderné divadlo – paródia až groteska, netradičná kompozícia /dekompozícia/, „neherecké herectvo“, pripomínajúce herectvo klaunov v gagoch /gag-žartovná vložka, prostriedok situačnej komiky, nečakaný komický nápad/, obmieňanie textu

Na konci 60.rokov sa zvyšuje záujem o divadlá malých javiskových foriem. V rokoch 1968-1970 v priestoroch Divadla na korze pôsobilo **Divadlo Lasicu a Satinského**. Stáli pri zrode moderného slovenského kabaretu, paródií na dramatické hry – *Nečakanie na Godota*, *Náš priateľ René*. Známe sú ich kabarety *Nikto nie je za dverami* a *Deň radosti*. Ich humor je inteligentný, ľudský, čistý a očisťujúci.

Július Satinský vydal diela *Moji milí Slováci* a *Karavána šteká, psi idú d'alej*.

Soirée /z fr. Soirée – spoločenský večierok/ bol program, ktorý dvojica v roku 1968 hrala na pódiu Divadla na korze v Bratislave aj počas okupácie Československa vojskami Varšavskej zmluvy. Humorný text má intelektuálny rozmer.

Texty sú rôznorodé, obsahujú krátke skeče, dialógy, humorné scény, poetické texty Tomáša Janovica. Dielo má tri časti /I.časť večera, II.časť večera a Hamlet/.

V II.časti večera nevzdelaný, hlúpy a profesionálne podozrievavý člen Verejnej bezpečnosti /policajt v podaní J.Satinského/ vyšetroje náhodne okoloidúceho bežného občana /v podaní M. Lasicu/. V primitívnych replikách v nárečí – v neinteligentných táraninách, hlúpostiach a v neskutočnom množstve slov- vyniká arogancia a mašinéria moci.

V posledných rokoch sa stali populárnymi tzv. autorské divadlá. Tieto nekonvenčné divadlá venujú väčšiu pozornosť súhre s obecenstvom a rozširujú improvizačné stránky hry.

Takýto charakter má **Radošinské naivné divadlo**, ktoré vzniklo roku 1963 ako ochotnícke divadlo pod vedením Stanislava Štepku. Od roku 1970 pôsobí v Bratislave. Uvádza len Štepkove hry – *Jááánošiiík, Človečina, Pavilón B, Ženské oddelenie, Čierna ovca...*

Šteпка spája láskavý humor s kritickým odsúdením konzumného spôsobu života, nemravnosti, vypočítavosti a intolerancie.

„V tom čudnom roku 1970, priznám sa, mi bolo smutno. A nielen z nečakaného príchodu výletníkov z Východu na plechových maringotkách, ktorí sa u nás aj s maringotkami po tom roku 1968 usalašili na viac ako dvadsať rokov, ale aj z toho, že som aj s divadlom musel ujsť z Radošiny a okresu pred nastupujúcou vulgárnou a životunebezpečnou normalizačnou komunistickou gardou, čo tak rýchlo a rada začala na každom kroku vyhl'adávať a odchyťovať tých, ktorí sa tak či onak „angažovali“ v povestnom roku 1968. Moje meno nebolo ťažké nájsť v novinách a na plagátoch.

Do Učiteľských novín, kde som začal pracovať, prichádzali anonymné listy na moje pôsobenie v Radošine a v okrese v predchádzajúcom „krízovom období“ – a navyše sme sa rozišli s priateľkou. Veľ a nešťastia na kope na konci leta 1970. A tak som sa chcel nejako rozveseliť. Ako ten radošinský roľník, keď sa vrátil z pohrebu svojej ženy. Sadol si do kuchyne a hodinu čakal na večeru. Až po hodine si uvedomil, že už mu ju žena neprinesie. A tak si dal ruku pod sveter a začal sa šteklit', aby mu bolo aspoň trochu veselo... A ja som si vtedy na papier napísal vetu: „Kde bolelo, tam bolelo“ a potom d'alšia – „v dedine Ťarchová žila jedna ťarchavá žena, pani Dagmar Jánošíková, rodená Trautenbergerová...“ Tak som sa rozveseľoval a rozveselil, a tak vznikol Jááánošiiík....“

Hra Jááánošiiík nesie typické znaky postmodernistickej literatúry: fraškovitosť, epizodickosť, paradoxnosť častí aj celku. Autor využil palimpsestovú techniku a pastiš /vzťah k inému textu, využívanie staršieho všeobecne známeho textu, napodobovanie slávneho autora alebo smeru/, **slovný humor** /prechádza z ľudovej reči až nárečia do intelektuálneho slovníka, využívaním domácich a cudzích slov, frazeologizmy sa chápu doslovne/ a **paródiu**, najmä paródiu mýtu, ktorý sa vytvoril okolo Jánošíka.

JANOŠÍK:

Práve sme podojili. Štyri kozy, piaty cap. Život zbojníka nie je psina. Ale aj je psina. Ale aj nie je! To sa niekomu ľahko vyhovára: Môj otec bol dobrý, ja musím byť zbojník..! Ja by som radšej chcel, ako musel. Bol by som v horách, príde voz s osvietenými pánni, narobím okolo nich trocha škrabotu a idem sa vyval'ovať. Ale takto – vraj musím. Ja nechcem smrť Jánošíkovu, ja nechcem smrť Jána Bottu, ja chcem ísť domov. Ved' čo je domov? Domov je chladná voda v zarosenom džbáne, domov sú ruky položené na stole v nedeľnom tichu... domov sú ruky, na ktorých smieš plakať. Sopleľ mi tečie ako Váh a na močenie ma nutká... Inak som si to všetko predstavoval. Ako? Takto: príde niekto z koliby a povie: Ta pôjdeme, do Vrátnej. A v tej Vrátnej výťah zostrojíme a na tom výťahu, st'a starí corgoni, sa od rána do večera vozit' budeme. Alebo d'alšia verzia. Študujeme v Trnave, bývame na priváte, je nedeľa ráno, jedenásť hodín a my ešte spíme. A pani domáca búcha do dverí: Chlapci vstávajte, neviete, čo je nového, vojna bude. Či sme sa len nasmiáli. Ale potom nás smiech prešiel. Vyfasovali sme gate so šárovármí, pušky, bambitky, kapsľovky, a pod' ho na Turka. A kamarátov rozsekali, rozfaširovali a velítelia opití vykrikovali: Bez vojakov ešte vojna bude. A bola a je. Pribúda hrdinov, ubúda ľudí... A d'alšia verzia. Príde Mikuláš, donesie mi cukrovú vatu a homoľu – a ja nebudem doma. Urazí sa a tam do hôr pošle za mnou gul'ku. A tá ma nájde. A ja nechcem vojsť do histórie s gul'kou medzi lopatkami. Ja chcem byť pri svojej mame, alebo v robote, s lopatou a vidlami vojsť do histórie. To je tá šanca, ktorá má logiku i význam, ktorá je čistá a krásna a múdra a jediná, ktorej verím a dôverujem, ktorá...

